

Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme

KPSS El Kitabı

Şeref TAN

Geliştirilmiş

15. Baskı

 PEGEM
AKADEMI

Prof. Dr. Şeref TAN

ÖĞRETİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME KPSS EI Kitabı

ISBN 978-605-0022-24-7
DOI 10.14527/9786050022247

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

“Bu kitapta yer alan geçmiş yıllarda ÖSYM'nin yapmış olduğu sınavlardaki **ÇIKMIŞ SORULAR**'ın her hakkı ÖSYM'ye aittir. Hangi amaçla olursa olsun, tamamının veya bir kısmının kopya edilmesi, fotoğraflarının çekilmesi, herhangi bir yolla çoğaltılması ya da kullanılması, yayımlanması ÖSYM'nin yazılı izni olmadan yapılamaz. **Pegem Akademi Yayıncılık telif ücreti ödeyerek bu izni almıştır.**”

I. Baskı: Şubat 2008, Ankara
Geliştirilmiş 15. Baskı: Ekim 2021, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47479

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Şeref TAN

1967 yılında Rize’de doğmuş, ilk ve ortaöğrenimini Hopa/Artvin’de tamamlamıştır. 1988 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalında Lisans, 1990 yılında Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden Ölçme ve Değerlendirme programında bilim uzmanlığı derecesini almıştır.

1993 yılında ABD’de doktora öğrenimi görmek için YÖK bursu kazanmıştır. Doktora öğrenimi boyunca; “Ölçme ve Değerlendirme”, “Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler” ve “Bilimsel Araştırma Yöntemleri” alanlarında öğrenim görmüştür. 1997 yılında Chicago Loyola Üniversitesi’nden Araştırma Yöntemleri (Research Methodology) bölümünde, Ölçme ve Testler (Measurements and Tests) programında doktora derecesini almıştır.

Şeref TAN, halen Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

ÖN SÖZ

Bu kitabın temel amacı; öğretmen adaylarımızın ve öğretmenlerimizin, öğretimde ölçme ve değerlendirmeye ilgili olarak öğretmenlik mesleğinin gereği birtakım temel bilgi ve becerilerini daha üst düzeylere çıkarmaktır. Kitabın 15. baskısı ülkemizde YÖK tarafından 2018-2019 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan yeni ders programı içeriğine uygun olarak düzenlenmiştir. Kitap yeni YÖK içeriğine uygun olarak 8 üniteden oluşmaktadır. Kitabın yeni ders programına uygun olarak güncellenen baskısında, "eğitimde ölçme ve değerlendirmenin yeri ve önemi, ölçme ve değerlendirmeye ilgili temel kavramlar, ölçümlerin güvenilirliği ve standart hatası, ölçümlerin geçerliği ve kullanışlığı, başarı testi geliştirme ve uygulama, test sonuçlarının yorumlanması ve geri bildirim, test ve madde puanlarının analizi ve öğrenci başarısının değerlendirilmesi" konuları ele alınmıştır.

Kitapta, örnek sınıf-içi uygulama etkinliklerine olabildiği kadar yer verilmiştir. Böylece okuyacağınız eser daha etkili bir ders kaynağı haline getirilmiştir. Kitabın öğrencilerimize kendilerini sınamaları ve sınavlara hazırlanmaları açısından daha da faydalı olması için, KPSS'de çıkan çoktan seçmeli test maddesi örneklerine de yer verilmiştir. Ayrıca, bu kitap öğretimde ölçme ve değerlendirme ile ilgili konular için de bir KPSS el kitabı niteliğindedir.

Kitabın iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunan Dr. Aynur Pala, Dr. Hale Yetim, Dr. Gülşen Altıntaş, Öznur Baykan, Altan Çakmak, Selin Ayhan ve Nuray Tan'a çok teşekkür ederim. Kitabın geliştirilmesinde, gerek benimle yüz yüze görüşerek gerekse e-mail yoluyla çok büyük katkıları olan değerli öğretim elemanları ve öğrencilerimize ve kitabın basımında katkıları olan tüm Pegem Akademi çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Kitabın ileriki baskılarının daha kaliteli olabilmesi, bugüne kadar olduğu gibi değerli meslektaşlarımızın ve öğrencilerimizin önerileriyle sağlanabileceğinden bu konudaki yardımlar beni mutlu edecektir. Aşağıdaki e-mail adresime kitabın iyileştirilmesine yönelik önerilerinizi yollarsanız çok sevinirim. Kitabın tüm öğretmen ve öğretmen adaylarımızın kendilerini geliştirmelerine katkıda bulunması dileğiyle...

e-posta: sereftan4@yahoo.com

Ekim, 2021

Prof. Dr. Şeref TAN

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	iv
İçindekiler	v

EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEİN YERİ VE ÖNEMİ Ünite 1(ss.1-27)

Öğretimin Planlanması Gerekliği	3
Eğitimde Sistem Yaklaşımı	5
Eğitimde Sistem Yaklaşımına Göre Verimliliği Etkileyen Faktörler.....	6
Eğitim Sisteminin Girdi Ögesi	7
Eğitim Sisteminin Süreç Ögesi.....	9
Eğitim Sisteminin Çıktı Ögesi.....	11
Eğitim Sisteminin Değerlendirme Ögesi	11
Eğitim Sisteminde Ölçme ve Değerlendirmenin İşlevleri	12
Eğitimde Program Geliştirme Sürecinde Ölçme ve Değerlendirmenin Yeri ve Önemi..	14
Öğretim Programının Öğeleri.....	15
1) Hedefler ve Davranışlar	15
2) İçeriğin Düzenlenmesi.....	16
3) Öğrenme-Öğretme Aktiviteleri.....	17
Eğitim Durumu.....	17
4) Ölçme ve Değerlendirme	19
Program Geliştirme Sürecinde Süreklilik İlkesi Açısından Ölçme ve Değerlendirmenin Yeri ve Önemi	20
Ölçme Teorisini Bilmenin Önemi	21
Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirmeye İlgili Temel Becerileri Kazanmasının Önemi	22
Özet	24
Sınıf İçi Uygulama.....	25
Kpss Soru Örnekleri.....	26
Kpss Soru Örneklerinin Çözümleri	27

ÖĞRETİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR Ünite 2(ss. 29-54)

Öğretimde Ölçme ve Değerlendirmenin Temelleri.....	30
Ölçme ve Değerlendirme ile İlgili Temel Kavramlar	31
Nitelik.....	31
Nicelik	31
Ölçme Kuralı	32
Ölçme	32
Ölçme İşleminin Aşamaları.....	33

Ölçüm	34
Ölçüt	34
Değerlendirme.....	35
Eğitimdeki Ölçmelerde Karşılaşılan Temel Güçlükler.....	38
Ölçülen Değişkenin Yapısından Kaynaklanan Güçlükler.....	39
Ölçme Örneklerinden Kaynaklanan Güçlükler.....	39
Ölçme Türleri	41
Ölçme Sonuçlarının İfade Edilmesi.....	42
Ölçmede Birim	42
Ölçmede Sıfır Noktası.....	45
Ölçmede Ölçekler	46
Özet	51
Sınıf İçi Uygulama.....	52
KPSS Soru Örnekleri.....	53
KPSS Soru Örneklerinin Çözümleri.....	54

TEST SONUÇLARININ YORUMLANMASI ve GERİ BİLDİRİM

Ünite 3 (ss. 55-84)

Test Sonuçları için Temel İstatistikler, Yorumlama ve Geri Bildirim	56
Merkezi Yığılma Ölçüsü Olarak Aritmetik Ortalama.....	57
Değişkenlik Ölçüsü olarak Standart Sapma	58
Normal Dağılım Eğrisi	63
Birim Normal Dağılım	65
Ham Puanların Z ve T Standart Puanlarına Dönüştürülmesi	65
Öğrenci Başarısını Yorumlamada Kullanılan Diğer Dağılımlar	69
Korelasyon	70
Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı.....	73
Bireysel Olarak Madde Cevaplarına Yönelik Geri Bildirim Sağlama	76
Yüzdeler Sıradan Faydalanarak Öğrenci Başarısının Yorumlanması.....	77
Özet	77
Sınıf İçi Uygulama.....	79
KPSS Soru Örnekleri.....	82
KPSS Soru Örneklerinin Çözümleri.....	84

ÖLÇÜMLERİN GÜVENİRLİĞİ VE STANDART HATASI

Ünite 4 (ss. 85-128)

Ölçümlerin Güvenirliği ve Standart Hatası	86
Ölçümlerin Güvenirliği.....	86
Güvenirliğin Anlamları.....	87
Klasik Test Teorisinde Güvenirlik.....	88
Ölçmede Hata Türleri	90
Güvenirlik Kestirme Yöntemleri.....	91
a) Test Tekrar-Test Yöntemi.....	92

1) Tek Form Yöntemi.....	92
2) Alternatif (Eşdeğer, Paralel) Formlar Yöntemi.....	95
b) İç Tutarlılık Yöntemleri.....	96
1) Testi Yarılama Yöntemi	96
2) KR ₂₀ Güvenirlik Kestirimi	99
3) Cronbach Alfa (α) Güvenirlik Kestirimi	103
Ölçmenin Standart Hatası	106
Hesaplanması	106
Yorumlanması	107
Gerçek Puan İçin Güven Aralığının Bulunması.....	108
Öğrenci Başarısını Değerlendirmede Ölçmenin Standart Hatasının Kullanımı.....	111
Güvenirligi Etkileyen Faktörler.....	111
Özet	120
Sınıf-İçi Uygulama.....	122
KPSS Soru Örnekleri	126
KPSS Soru Örneklerinin Çözümleri.....	127

ÖLÇÜMLERİN GEÇERLİĞİ VE KULLANIŞLIĞI

Ünite 5 (ss. 129-156)

Ölçümlerin Geçerliliği	130
Geçerliliği Düşüren Durumlar	132
Geçerlik Kanıtı Toplama Yöntemleri	132
1) Kapsam Geçerliliği Kanıtı.....	132
2) Ölçüt Geçerliliği Kanıtı	138
3) Yapı Geçerliliği Kanıtı	140
Test Puanlarının Yorumlanmasına Yönelik Geçerlik Kanıtları	142
4) Görünüş Geçerliliği	142
Geçerliliği Etkileyen Faktörler	143
1) Amaca Uygunluk	143
2) İstenmedik Değişkenlerin Ölçümlere Karışması ve Test Yanlılığı.....	144
3) Normlar	144
4) Güvenirlik	145
Ölçme Araçlarında Kullanışlılık	148
Özet	148
Sınıf İçi Uygulama.....	149
KPSS Soru Örnekleri	151
KPSS Soru Örneklerinin Çözümleri.....	154

BAŞARI TESTİ GELİŞTİRME VE UYGULAMA

Ünite 6 (ss. 157-170)

Başarı Testi Geliştirme ve Uygulama	158
Öğretimde Başarı Testi Geliştirme Aşamaları	159
1. Ölçme Amacının ve Ölçülecek Davranışlar Evreninin Tanımlanması.....	159
2. Ölçülecek Davranışlar Örnekleminin Belirlenmesi	162
3. Model Ölçme Aracının Oluşturulması	163
4. Ön Uygulama ve/ya Uzman Kanısı.....	163
5. Uygulama ve Madde Analizi	164
6. Nihai Testin Oluşturulması	165
Testin Uygulanmasıyla İlgili Diğer Hususlar	166
Örneklem	166
Güvenirlilik ve Geçerlik	167
Test Güvenliği	168
Özet	169
Sınıf İçi Uygulama	170

TEST VE MADDE PUANLARININ ANALİZİ

Ünite 7 (ss. 171-212)

Madde Analizi	172
Seçenek Analizi	175
Madde İstatistikleri	179
Test İstatistikleri.....	190
Uygulama: Madde Analizi ve Test İstatistikleri.....	191
Özet	202
Sınıf İçi Uygulama	203
Proje	207
KPSS Soru Örnekleri.....	208
KPSS Soru Örneklerinin Çözümleri.....	211

ÖĞRENCİ BAŞARISINI DEĞERLENDİRME

Ünite 8 (213-241)

Öğrenci Başarısını Değerlendirme	214
Değerlendirmelerin Doğruluğunun İyileştirilmesi	215
Öğrenci Başarısını Değerlendirmede Kullanılan Ölçütler	217
Değerlendirme Çeşitleri.....	218
Amacına Göre Değerlendirme Türleri	218
Ölçütüne Göre Değerlendirme Türleri.....	219
Mutlak Değerlendirme	219
Bağıl Değerlendirme	222

a) Normal Dağılımdan Faydalanarak Not Verme	222
b) Yüzdelerle Sıradan Faydalanarak Not Verme	224
Mutlak ve Bağıl Değerlendirmenin Birlikte Kullanımı	228
Öğrenci Puanlarının Arzulanan Dağılıma Dönüştürülmesinden Sonra Mutlak veya Bağıl Değerlendirme Yapma	230
Mutlak ve Bağıl Değerlendirmenin Kullanımı	234
Özet	236
Sınıf-içi Uygulama	237
KPSS Soru Örnekleri	241
KPSS Soru Örneklerinin Çözümleri.....	241
Ek-1 Tablolar	243
Kaynakça	247

EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMENİN YERİ VE ÖNEMİ

ÖĞRETİMİN PLANLANMASI GEREKLİLİĞİ

Eğitimde Sistem Yaklaşımı

Eğitimde Sistem Yaklaşımına Göre Verimliliği Etkileyen Faktörler

Eğitim Sisteminin Girdi Ögesi

Öğrenci, öğretmen, eğitim programı, ekonomi, yönetim

Eğitim Sisteminin Süreç Ögesi

Kaynakların ve potansiyelin etkin kullanımı ve isteklendirme (motivasyon)

Eğitim Sisteminin Çıktı Ögesi

Eğitim Sisteminin Değerlendirme Ögesi

Eğitim Sisteminde Ölçme ve Değerlendirmenin İşlevleri

EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME SÜRECİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMENİN YERİ VE ÖNEMİ

Öğretim Programının Öğeleri

Hedefler ve Davranışlar

İçeriğin Düzenlenmesi

Öğrenme- öğretme Aktiviteleri

Ölçme ve Değerlendirme

Program Geliştirme Sürecinde Süreklilik İlkesi Açısından Ölçme ve Değerlendirmenin Yeri ve Önemi

Ölçme Teorisini Bilmenin Önemi

Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirmeye İlgili Temel Becerileri Kazanmasının Önemi

ÖZET

SINIF-İÇİ UYGULAMA

KPSS SORU ÖRNEKLERİ

EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMENİN YERİ VE ÖNEMİ

Kaliteli eğitim zaman ve emek gerektirdiği gibi önemli ölçüde para harcanmasını da gerektirir. Eğitim hizmetinde öğrencilere istendik niteliklerin kazandırılması aşamalı şekilde sağlanır ve her bir aşama istendik niteliklerin kazandırılması belli bir zaman gerektirir. Eğitimde hem sürecin hem de öğrenme aşamalarının güvenilir ve geçerli yöntemlerle kontrol edilmesi veya değerlendirilmesi kaliteli eğitimin olmazsa olmazıdır.

Öğretim etkinliklerinin kontrollü bir şekilde yapılması gerekliliği aşikârdır. Bu kontrolün sağlanmasında ölçme ve değerlendirme çok önemli bir yer tutar. Öğretim hizmeti verilecek grubun çok iyi tanınması, dersin içeriğinin uygun şekilde belirlenmesi, öğrenme-öğretme sürecindeki öğrenme eksiklik ve güçlüklerinin belirlenmesi, öğrenme-öğretme sürecinin konuya, gruba ve öğretmene uygun olması, öğretim sonunda öğrenme düzeylerinin ölçülmesi ve bir bütün olarak tüm öğretim etkinliklerinin çok yönlü olarak değerlendirilmesi gerekir. Tüm bu işlerin yapılmasında ölçme ve değerlendirme etkinlikleri önemli bir işleve sahiptir. Ölçme ve değerlendirme işlemleri yapılmadan, öğretim hizmeti verilecek grubun yeterli olarak tanınması mümkün olmaz, süreç esnasındaki eksiklik ve aksaklıklar uygun bir şekilde belirlenemez, süreç sonunda oluşan öğrenci yeterlikleri doğru olarak belirlenemez ve eğitim sisteminin kendini en iyi şekilde yenilemesi ve geliştirmesi sağlanamaz.

Soru: Eğitimde ölçme ve değerlendirmede hangi amaç için (bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gibi...) ne tür ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin (sınav, anket, görüşme gibi...) yapılması gerektiğini aşağıya yazıp arkadaşlarınızla tartışınız.

Amaç 1:

Ölçme ve değerlendirme etkinlikleri:

.

.

Amaç 2:

Ölçme ve değerlendirme etkinlikleri:

.

.

Eğitimde ölçme ve değerlendirme etkinlikleri denince aklımıza, sadece bilişsel alanla ilgili öğrenci **başarının ölçülmesi** gelmemeli. Ölçme ve değerlendirme denince aklımıza, öğrencinin bilişsel özelliklerinin yanında duyuşsal (ilgi, tutum ve motivasyon gibi) ve psikomotor özelliklerinin ölçülmesi de gelmelidir. Ölçme ve değerlendirme denince aklımıza sadece başarı testleri değil, aynı zamanda öğrenme eksiklik ve aksaklıklarını belirlemeyi amaçlayan quiz, sınıf-içi uygulamalar, **izleme testleri** gibi etkinlikler de gelmelidir. Sınıfta anlatılan konuyla ilgili olarak yapılacak tüm **dönüt** etkinlikleri, uygulanan **anketler, mülakatlar, gözlemler**, öğrencilerle diğer öğretmenlerle ve velilerle yapılan **görüşmeleri** de ölçme ve değerlendirme etkinlikleridir. **Öğretmen yeterlik ve performansının değerlendirilmesi** de ölçme ve değerlendirme etkinlikleri gerektirir. Hazırlanan bir **öğretim programının uygulanabilirliği** ve gruba uygunluğunun belirlenmesinde de ölçme ve değerlendirme etkinliklerini gerektirir.

Ölçme ve değerlendirmenin eğitim sistemindeki işlevlerinin daha iyi kavranması için aşağıda öncelikle eğitim sisteminin neden planlanması gerektiği ve eğitimde sistem yaklaşımı, daha sonra eğitim sisteminde ölçme ve değerlendirmenin işlevleri açıklanmıştır.

ÖĞRETİMİN PLANLANMASI GEREKLİLİĞİ

Bir dersin öğretiminde, öğretmenin dersin öğretimi ve değerlendirilmesiyle ilgili bazı kararlar vermesi gerekmektedir.

Sizce bir öğretmen, sorumlu olduğu dersin öğretimiyle ilgili olarak öğretime başlamadan önce hangi konularda hazırlık yapmalı veya kararlar vermelidir?

Cevabınızı aşağıya yazınız.

Yazdıklarınızı sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.

2.

3.

.

.

.

.